

Таким чином, можна сказати, що розвиток соціального інтелекту сприяє професійному зростанню особистості педагога, як спеціальної здатності, яка полягає в розумінні самого себе, інших людей, їхніх взаємин, а також у прогнозуванні перебігу міжособистісних подій на основі індивідуальних мисленнєвих процесів, афективного реагування на особистісний і соціально-психологічний контекст ситуації взаємодії та соціального досвіду і, як наслідок, є суттєвою детермінантою успішності соціальної взаємодії та професійної реалізації особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О. І. Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей : автореф. на здобуття наук. ступеня дис. док. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2006. 44 с.
2. Журавльова М.О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Півд. наук. Центру АПН України*. 2009. № 1/2. С. 57-61.
3. Івашкевич Е. З. Соціальний інтелект як здатність особистості до соціального пізнання та взаємодії. *Технології розвитку інтелекту*. 2016. Т. 2 Вип. 2 .С. 45-54
4. Bar-On, R. (2004). The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i): rationale, description and summary of psychometric properties. In Glenn Geher (ed.): *Measuring emotional intelligence: common ground and controversy*. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers. P. 111-142.

Галина ГОНЧАРОВСЬКА

кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

Валерія ХОРИНЯК

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЦЕНТРАХ МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Право дітей з особливими освітніми потребами на інтеграцію в суспільство є одним із основних принципів міжнародних стандартів у галузі освіти та захисту прав дітей. Цей принцип визнає важливість включення дітей з різними освітніми потребами у загальноосвітні заклади та суспільне життя в цілому. Увага медиків, реабілітологів, педагогів та психологів акцентується на важливості створення центрів соціально-психологічної, медико-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Т.Д. Ілляшенко вказує на важливий напрямок розвитку системи освіти для дітей з різними психофізичними порушеннями: зміни у системі спеціального навчання, які передбачають інтеграцію цих дітей у загальноосвітні школи, відображають більш інклюзивний підхід до освіти [4].

В Україні даною проблемою займаються такі науковці, як Л. С. Вавіна, А. М. Висоцька, О. В. Гаврилов, Ю. В. Галецька, О. В. Гармаш, В. В. Золотоверх, А. А. Колупаєва, М. П. Матвеева, Н. Д. Мацько, Т. В. Сак, В. М. Синьов, О. П. Хохліна та інші. Відсутність чітко розроблених диференційованих методів і напрямів психологічної допомоги та неадекватний підбір психотехнічних прийомів можуть негативно відбитися на подальшому психічному розвитку дитини, створити суттєві труднощі в роботі з нею педагогів і батьків [1; 2; 6].

Психологічна реабілітація та підтримка батьків та дітей з особливостями в розвитку в центрах медичної реабілітації включають в себе набір заходів, спрямованих на відновлення та корекцію психологічних функцій, якостей та властивостей дитини, а також створення сприятливих умов для її розвитку та формування особистості. Щодо психологічної підтримки, це система соціально-психологічних та психолого-педагогічних методів і прийомів, які надають допомогу дитині з метою оптимізації її психоемоційного стану, підтримки у процесі формування здібностей та самосвідомості, сприяють соціально-професійному самовизначенню та підвищенню рівня впевненості. Вони також спрямовані на допомогу дитині в реалізації власної професійної кар'єри [6]. В

процесі психологічної реабілітації в рамках надання комплексу послуг в центрі медичної реабілітації психолог, як член мультидисциплінарної команди, чітко формулює мету та основні завдання своєї роботи з дитиною. Особливого значення, на нашу думку, психологічна реабілітація набуває в ранньому віці, в комплексі з лікувально-оздоровчими та відновлювальними процедурами адже саме для цього віку характерний інтенсивний розвиток психічних пізнавальних та емоційно-вольових процесів. При аналізі важливих аспектів психологічної реабілітації варто звернути увагу на систематизацію завдань, яку запропонував В. І. Лубовський [6] у галузі спеціальної психології. Він об'єднав ці завдання за їх науковим змістом і практичним застосуванням. Ці завдання спрямовані на наукове вивчення та розуміння особливостей психічного розвитку аномальних дітей і визначення загальних та специфічних закономірностей у цьому процесі. Важливим, на думку вченого, є вивчення аномалій у формуванні та розвитку конкретних форм психічної діяльності та їх психічних процесів у різних груп аномальних дітей, що означає аналіз закономірностей у формуванні особистості, розумової діяльності, мови, сприймання та пам'яті; виявлення можливих шляхів компенсації дефекту та сприяння розвитку психіки в цілому, щоб забезпечити оптимальний розвиток аномальних дітей; розробка наукових основ, методів і засобів навчання для різних груп аномальних дітей і теоретичне обґрунтування конкретних підходів до їх навчання.

Одним із пріоритетних принципів комплексної реабілітації є організаційно-психологічне поєднання програм різного спрямування. Цей принцип означає, що важливо поєднувати різні програми та методи реабілітації, які спрямовані на покращення фізичного, психологічного та соціального стану особи з особливостями. Такий підхід дозволяє забезпечити більш комплексний та ефективний вплив на всі аспекти життя і розвитку цих осіб, допомагаючи їм досягти оптимальної якості життя та соціальної інтеграції. Поєднання медичної, психологічної та соціально-педагогічної реабілітації окреслює основні напрямки діяльності центрів медичної реабілітації: лікувально-оздоровчий; раннє втручання; комплексний корекційно-відновлювальний вплив; школа

батьківської компетентності (сімейне виховання, співпраця батьків з психологами, реабілітологами, логопедами, фізичними терапевтами, ерготерапевтами, дефектологами, юристом тощо).

Орієнтовні форми роботи для допомоги дітям з особливими освітніми потребами та їх батькам в центрах медичної реабілітації:

1. Індивідуальна робота передбачає проведення консультацій та бесід з батьками або дітьми з актуальних питань, таких як врахування вікових особливостей дітей, допомога під час кризових періодів їх розвитку, використання технологій корекції розвитку та поведінки тощо. Оцінка успіхів є важливою частиною цієї роботи, де оцінюється прогрес та результати психологічної реабілітації. Також, індивідуальні терапевтичні зустрічі допомагають дітям або батькам в подоланні психологічних труднощів та підтримують їх у важких моментах.

2. Сімейне консультування є спрямованим на опрацювання досвіду надання допомоги та підтримки дитині на рівні всієї родини, а також на постановку цілей на подальше життя. Ця форма психологічної підтримки також включає консультування батьків щодо профілактики психологічної травми для дитини та створення підтримуючого середовища. Під час сімейного консультування фахівець працює з усією сім'єю, щоб допомогти їм зрозуміти, як спільно розвивати дитину з особливостями, вирішувати конфлікти та створювати позитивне та підтримуюче сімейне середовище. Також важливо враховувати профілактичні заходи для запобігання психологічній травмі дитини та надання батькам інструментів для забезпечення добробуту та розвитку своєї дитини.

3. Тренінги з розвитку життєвих навичок є важливою частиною комплексної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами та їх батьків. Ці тренінги можуть включати різні тематики, які корисні для адаптації та подальшого розвитку в такому середовищі.

Тренінги можуть бути проведені окремо або в форматі загальної програми, і вони сприяють розвитку навичок, які є важливими для самореалізації та успішної адаптації в житті.

4. Групи взаємодопомоги і взаємопідтримки. Такі групи створюються за ініціативи та участі активних батьків дітей з особливими потребами, які мають достатній досвід супроводу власної дитини з інвалідністю, володіють новітніми розвивальними та навчальними техніками. Групи для батьків та дітей, спрямовані на розвиток життєвих навичок, дійсно мають потенціал сприяти формуванню згуртованості і розвитку самостійності та впевненості у власних силах. Такі групи можуть мати різні формати, такі як:

1. Тематичні групи для набуття конкретних навичок, де учасники можуть обговорювати та ділитися своїм досвідом, вчасно вивчаючи корисні знання. Наприклад, групи з покращення комунікаційних навичок дозволяють учасникам обговорити свої власні досвіди спілкування та вчитися від одне одного.

2. Групи психологічної підтримки, де учасники можуть вільно обговорювати свої емоції, ділитися досвідом та знаходити підтримку одне в одному. Ці групи сприяють створенню сприятливого середовища для відкритого спілкування та підтримки.

Групи такого типу можуть створювати спільноту, де учасники вчать одне від одного, розвиваються та підтримують одне одного в процесі навчання та адаптації. Вони сприяють не лише набуттю корисних навичок, але й психологічному благополуччю та підвищенню віри у власні можливості.

5. Психокорекційні групи. Дана форма надання психологічної підтримки та допомоги втручання найбільш актуальна на етапі кризи, пов'язаної з народженням дитини з порушеннями у розвитку чи встановленням діагнозу і батьки знаходяться в розгубленому, тривожному стані. Групова робота, спрямована на подолання травматичних ситуацій та стресу, є важливою частиною психологічної підтримки. У таких групових сесіях використовуються різні психотерапевтичні методи з метою допомоги учасникам подолати травму та її наслідки. Основні завдання таких сесій включають:

1. Усвідомлення травматичної ситуації і розвиток механізмів подолання стресу (coping).

2. Зменшення стресових розладів, таких як страхи, нав'язливі спогади, безсоння, нічні кошмари, дратівливість, депресія та інші психічні симптоми.

3. Корекція психосоматичних розладів, пов'язаних з травматичною ситуацією.

4. Розвиток навичок подолання душевних криз та впорядкування емоційного досвіду.

До таких програм варто залучати медичних фахівців (неврологів, невропатологів, педіатрів, фізичних терапевтів, логопедів, ерготерапевтів) з метою інформування особливостей надання комплексної допомоги та підтримки дитини з особливостями в розвитку, яка базується на важливих принципах довіри до спеціалістів, віри у потенційні можливості дитини. Цінною є залученість тих батьків, які мають певний досвід навчання та виховання дітей з інвалідністю і готові ним поділитися, тих, які готові вчитися і розвивати мережі підтримки. Такі програми є досить важливими, оскільки саме батьки дітей з особливими освітніми потребами дуже добре розуміють проблеми і потреби тих, які переживають подібний досвід. Це можуть бути програми наставництва, допомоги на засадах «рівний – рівному», проведення занять для дітей і молоді, розробки інформаційних та довідкових матеріалів, залучення гуманітарної допомоги [3; 5; 6].

Сучасна комплексна допомога та реабілітація для дітей з особливими потребами виявляються надзвичайно корисними у багатьох аспектах. Ці програми можуть мати значний позитивний вплив на дітей з особливими потребами, а також на їхні сім'ї. Ось деякі з важливих переваг такого підходу: особистісно-мотиваційний розвиток: програми реабілітації сприяють розвитку внутрішньої мотивації та підтримують позитивну самооцінку у дітей. Це допомагає їм стати більш самостійними та впевненими в собі; діти з особливими потребами можуть отримувати спеціалізовану освіту та підтримку для розвитку своїх когнітивних навичок. Це включає в себе підтримку в навчанні, розвиток пам'яті, мови та інших когнітивних функцій; програми реабілітації допомагають дітям краще розуміти та керувати своїми емоціями, а також розвивати волюві

якості, такі як самоконтроль та вирішення проблем; для дітей з фізичними обмеженнями важливий фізичний розвиток та реабілітація, що допомагає покращити їхню моторику та функціональність; раннє втручання та підтримка сім'ї є надзвичайно важливими для забезпечення дитині необхідних умов для розвитку та адаптації. Сім'ї отримують підтримку та інструменти для піклування про свою дитину та допомоги їй досягти максимального успіху.

Загалом, сучасна психологічна, медична та педагогічна підтримка дітей з особливими потребами допомагає їм розвиватися та інтегруватися в соціальне середовище, що є важливим кроком у створенні більш інклюзивного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти. *Дефектологія*. 2003. № 3 . С. 3-6.

2. Видра О.Г. Соціальна психологія: навчально-методичний посібник. Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2008. 260 с .

3. Використання комунікативної системи PECS у роботі з дітьми з аутизмом / У.Р. Мельник / *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2013. Вип. 23(3). С. 175–183.

4. Ілляшенко Т. Д. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому закладі. *Психолог*. №10, 2009. С.14-18

5. Комітет з прав осіб з особливими освітніми потребами ООН : Зауваження загального порядку №4 (2016). Поширення: Загальне. 2 вересня 2016. URL: http://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/Нормативно-правове_забезпечення/Конвенція_ООН_про_права_осіб_з_інвалідністю_2016.pdf (дата звернення: 14.09.2023).

6. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.